

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Виконала студентка 2 курсу
PO1–M20 групи
(денна форма навчання)
спеціальності 013 Початкова освіта
Хомовська Наталія Анатоліївна

Керівник:

Ковальчук О. В., старший викладач
кафедри теорії та методик початкової
освіти, кандидат педагогічних наук

Рецензент:

Галаманжук Л.Л., професор кафедри теорії
та методик дошкільної освіти, доктор
педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	5
1.1 Екологічна компетентність як наукова категорія.....	5
1.2 Вікові особливості формування екологічної компетентності молодших школярів.....	11
1.3 Технології формування екологічної компетентності молодших школярів	21
ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ.....	32
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	33
2.1 Діагностика сформованості екологічної компетентності молодших школярів	33
2.2 Розробка та реалізація програми формування екологічної компетентності у дітей молодших школярів	41
2.3. Аналіз результатів дослідної роботи.....	48
ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ.....	54
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Реформування сучасної системи освіти вбачає переформатування підходів до результатів навчання учнів. Тому на перший план виходять не стільки знання, які вони здобувають у процесі навчання, скільки компетентності, що допомагають реалізовувати ці знання у реальному житті. До таких компетентностей відноситься екологічна компетентність.

Екологічна культура є невід'ємним компонентом світогляду людини. Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для початку формування багатьох ключових компетентностей особистості, в тому числі і для розвитку екологічної компетентності дитини.

Пріоритетною метою сучасної початкової освіти є розвиток особистості учня, засвоєння ними як базових цінностей, моральних та моральних норм, розвиток творчих здібностей, зацікавленості у пізнанні світу. У цьому віці дитина довірлива і вразлива, близька до природи, допитлива. Саме в цей період дитину легше переконати, пояснити їй екологічні проблеми, що існують у суспільстві.

Теоретичні аспекти екологічної освіти та виховання розробляються вченими: І. Зверєвою, О. Савченко, І. Зазюном – екологія як новий аспект шкільної освіти та виховання; О.М. Захлібним – цілі, завдання та принципи екологічної освіти; Н. Андрєєвою, А. Афоніним, С. Глазачовим – питання екологічного освіти у підготовці вчителя. Ідея опори на життєвий досвід учнів у процесі виховання у світлі дидактичних пошуків розроблялися А. Белкіною, Л. Божович, І. Якиманською. Психологічний аспект висвітлено у працях Ю. Абрамової, Г. Ковальнової, К. Лінч, А. Львовчкіної, Ю. Швалб та ін.

Незважаючи на значний інтерес науковців до проблеми формування екологічної компетентності молодших школярів, вона вимагає подальшої розробки. Сучасний стан екологічної освіти учнів характеризується проблемами. Окреслені аспекти зумовили вибір теми нашого дослідження: «Технології формування екологічної компетентності молодших школярів».

Об'єкт дослідження: процес формування екологічної компетентності молодших школярів.

Предмет дослідження: технології формування екологічної компетентності молодших школярів.

Мета теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технології формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі навчання.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати поняття «екологічна компетентність» молодших школярів.

2. Виявити сутність процесу формування екологічної компетентності молодших школярів, уточнити базові поняття дослідження.

3. Визначити рівні сформованості екологічної компетентності молодших школярів.

4. Розробити систему вправ формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі навчання.

Практичне значення: узагальнені матеріали дослідження можуть бути використані у практичній діяльності вчителями початкових класів.

Апробація результатів дослідження: здійснювалася на наукових і науково-практичних конференціях, семінарах різних рівнів.

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2020-2021 рр.).

Публікації. Результати дослідження опубліковано у статті « Умови формування екологічної компетентності молодших школярів» *збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи* (2021).

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ВИСНОВКИ

Екологічна компетентність виступає інтегральною характеристикою особистості, домінантною якістю в основі якої лежать екокультурні цінності, що відображаються в особистісних сенсах екологоорієнтованої діяльності.

Формування екологічної компетентності у молодших школярів вимагає цілеспрямованого та тривалого педагогічного впливу.

У сучасному розвиненому суспільстві домінує парадигма екологічної виховання. Воно включає в коло відповідальності людини природу та майбутні покоління. В рамках екологічного виховання від людини та від суспільства очікується етичне ставлення до природи. А саме, відповідальність людини за природу, так і суб'єкт-суб'єктний характер відносини людини, суспільства та природи.

Формування екологічної компетентності фактично зводиться до управління процесом засвоєння цінностей та понять, необхідних для усвідомлення та оцінки взаємозв'язків між людьми, їх культурою та навколишнім середовищем, а також навичок поведінки, що відповідають цим Цінностям.

Проведене дослідження показало, що розглянута проблема є актуальною для сучасної школи. Для формування екологічної компетентності молодших школярів рекомендується використовувати методи, що актуалізують та коригують сформовані у дітей ціннісні орієнтації, інтереси, потреби щодо природи, досвіду природоохоронної діяльності.

У ході аналізу психолого-педагогічної літератури нами виявлено сутність екологічної компетентності молодших школярів та розглянуті її основні компоненти. Екологічна компетентність – це культура єднання людини з природою, гармонійного злиття соціальних потреб та потреб людей у нормальному існуванні з розвитком довкілля. Навчання молодших школярів з метою вироблення екологічної компетентності, передбачає створення умов формування її основних компонентів.

Основні компоненти екологічної компетентності це: екологічні знання, екологічно-ціннісне ставлення до природи, екологічна поведінка. Дослідження показало, що екологічні знання служить опорою в навчанні молодших школярів. Екологічне виховання – сукупність знань, почуттів, вчинків, що відображають світовідчуття особи на певних стадіях її розвитку.

У ході теоретичного аналізу було виявлено та апробовано в ході експерименту технології формування екологічної компетентності. Ми переконалися, що формування екологічної компетентності буде ефективним, якщо: використовувати в освітньому процесі спеціальні прийоми, створювати ситуації успіху під час актуалізації досвіду молодших школярів (виявляти поважне та уважне ставлення до наданої учнем інформації, підкреслювати її важливість, рекомендувати джерела додаткової інформації до уроку, хвалити учнів за надану цікаву інформацію на тему уроку, організовувати взаємозбагачувальний діалог співробітництва).

Ми провели 6 уроків у другому класі НВК №9 з використанням різних методів та прийомів навчання. На контрольному етапі експерименту кількість учнів, які мають високий рівень екологічної культури збільшився з 23 до 63 %, а кількість молодших школярів, які мають низький рівень сформованості екологічної культури, зменшилося з 23%% до 7%.

Отримані наприкінці експерименту дані свідчать про позитивний вплив технологій формування екологічної компетентності.

У ході проведеного дослідження було досягнуто його мети та вирішено всі поставлені завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Методичні рекомендації. Київ. Педагогічна думка. 2020. 75 с.
2. Абашина Н.С. Розвиток ключових життєвих компетенцій через метод проектів *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник № 51*. К. «Департамент», 2003. С. 257–258.
3. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі Запоріжжя: «Просвіта», 2004. – С. 77–100
4. Боголюбов В. М., Прилипко В. А. Стратегія сталого розвитку: Навчальний посібник / В. М. Боголюбов, В. А. Прилипко. – Херсон : Олді-плюс, 2009. – 322 с.
5. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков М.: Педагогика, 1972. – 351 с.
6. Васюкова Г. Т., Ярошева О. І. Екологія: [підручник] Кондор, 2009. – 524 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с., С. 15.
8. 15. Вербицький В.В. Соціально-педагогічна модель екологічної освіти в міських школах *Еколого-натуралістична творчість : наук.-метод. вісник*, 2000. – № 1. – С. 6–10.
9. Гагарин А.В. Воспитание природой. М.: МГППИ, 2000. – 193 с.
10. Гузеев В.В. Консультации: метод проектов Педагогические технологии. 2007. – №1. – с. 34–39.
11. Гусь І.М. Метод проектів *Управління школою*. 2005. № 5. С. 8–11.
- 12.32. Давыдов В.В. Психологическое развитие младших школьников М. Педагогика, 2000. – 306 с. 33.

13. Гільберт Т.Г., Тарнавська С., Грубіян Л., Павич Н.Я досліджую світ підруч. для 3 кл. закл. загал. середн. освіти : у 2 ч.. Ч.1. Київ : Генеза, 2020. 160 с.
14. Гільберт Т.Г., Тарнавська С., Грубіян Л., Павич Н. Я досліджую світ підруч. для 3 кл. закл. загал. середн. освіти : у 2 ч.. Ч.2. Київ : Генеза, 2020. 160 с.
15. Гільберт Т.Г., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ підруч. для 2 кл. закл. загал. середн. освіти у 2 ч. Ч.1. Київ : Генеза, 2019. 144 с.
16. Гільберт Т.Г., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ підруч. для 2 кл. закл. загал. середн. освіти у 2 ч. Ч.2. Київ : Генеза, 2019. 144 с.
17. Гільберт Т.Г., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ підруч. для 4 кл. закл. загал. середн. освіти у 2 ч. Ч.2. Київ : Генеза, 2021. 160 с.
18. Гільберт Т.Г., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ підруч. для 4 кл. закл. загал. середн. освіти у 2 ч. Ч.1. Київ : Генеза, 2021. 160 с.
19. Гільберт Т. Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. Київ. Генеза. 2019. 256 с.
20. Гільберт Т. Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 3-4 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. Київ. Генеза. 2020. 240 с.
21. Граматик Н. В. Формування екологічної відповідальності в майбутніх вчителів початкових класів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Н. В. Граматик. – Черкаси, 2012. – 20 с.
22. Державний стандарт початкової загальної освіти
23. Додусенко Н.О. Теоретичні аспекти проектної діяльності молодших школярів Початкове навчання та виховання. 2010. №24 (244). С. 2–9. 39
24. Додусенко Н.О. Проектна діяльність у початковій школі Х.: Вид-во група «Основа», 2010. – 224 с.

25. Дьюи Дж. Демократия и образование / пер. с англ. Ю. И. Турчаниновой, Э. Н. Гусинского, Н. Н. Михайлова. М.: Педагогика-Пресс, 2000. С. 133.
26. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
27. Добровольський В. В. Екологічні знання: [навч. посібник] / 193 В. В. Добровольський. – ВД „Професіонал”, 2005. – 304 с.
28. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: [гол. ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
29. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / авторукладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид-во група «Основа», 2011. – 176 с., С.86.
30. Заброцький М.М. Основи вікової психології Тернопіль: Богдан, 2005. С. 34–70.
31. Забродська Л.М. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: наук.-метод. Посібник Харків: Вид. група «Основа», 2007. – 208 с.
32. Зверев И.Д. Экология в школьном обучении: Новый аспект образования М. Педагогика, 2008. – 24с.
33. Землянская Е.Н. Учебные проекты младших школьников Начальная школа. 2005. № 9. С. 55–59.
34. Злобін Ю. А. Загальна екологія: [навчальний посібник] / Ю. А. Злобін, Н. В. Кочубей. – Суми : „Університетська книга”, 2012. – 416 с.
35. Зозюк І. Творчі проекти: обґрунтування необхідності Українська мова та література. 2005. № 45. С. 6–7. 55.
36. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії / І. А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
37. Игошина Н.В. Проектная деятельность в педагогике саморазвития Начальная школа плюс До и После. – 2014. – №1. – С. 68–73.
38. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання Підручник для директора. 2005. № 9–10. С. 4–10.

- 39.Кильпатрик У. Несколько заключительных вопросов Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник. К.: «Департамент», 2003. – С. 353.
- 40.Кравець Н.С. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах їх екологічного виховання Обрії. 2012. №1(34). С.86 – 90.
- 41.Красикова Т. І. Виховна робота як фактор гуманізації навчально-виховного процесу: Збірник матер. наук.–практ. конф. / Т. І. Красикова. – Харків : Константа, 2004. – С. 70–74.
- 42.Матвійчук А. В. Екологічне знання та стиль мислення сучасної науки: [монографія] / А. В.Матвійчук. – Рівне : Ліста-М, 2002. – 147с.
- 43.Марков Ю.Г. Социальная экология. Взаимодействие общества и природы:[учеб. пособие] 2-е изд., испр. и доп. Новосибирск : Сиб. унив. изд-во, 2004. – 540 с.
- 44.Онопрієнко О.В. Сутнісні ознаки методу проектів: історичний аспект Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник. К. «Департамент», 2003. С. 114–119.
- 45.Онопрієнко О.В. Управління проектною діяльністю молодших школярів Навчання і виховання учнів 4 класу: метод. посібник для вчителів; упоряд. О.Я. Савченко. К.: Початкова школа, 2005. с. 53–64.
- 46.Пехота О.М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. За ред. О.М. Пехоти. К. А.С.К., 2004. – 256 с.
- 47.Пироженко Л.В. Проекти в українській школі початку ХХ століття *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник.* К.: «Департамент», 2003. С.488–489., С. 489.
- 48.Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повышения квалиф. пед. кадров М. Издательский центр «Академия», 2005. – 272 с.

- 49.Полат Е.С., Лаштабова Н.В. Проектирование и метод проектов в современном образовательном процессе средней и высшей школы *Теории, содержание и технологии высшего образования в условиях глобализации образовательного процесса*. Оренбург, 2006. Ч. 1. С. 66
- 50.94. Поливанова К.Н. Проектная деятельность школьников: пос. для учителя. М. Просвещение, 2008. – 192 с.
- 51.Професійна освіта: навч. посіб. К. Вища шк., 2000. 325 с.
- 52.Професійна освіта: навч. посіб. К. Вища шк., 2007. – 350 с.
- 53.Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 - 9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія. К. Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.
- 54.Рябова З.В. Метод проектів у розвитку якості початкової освіти Х. Вид-во «Ранок», 2013. 144 с.
- 55.Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти К. СПД «Цудзинович Т.І.» 2007. 204 с.
- 56.Сисоєва С. Особистісно зорієнтовані технології: метод проектів Підручник для директора. 2005. № 9–10. С. 25–31
- 57.Тарасенко Г.С. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти: монографія Черкаси: «Вертикаль» видавець ПП Кандич С. Г., 2006. 308 с.
- 58.Ясвин В.А. Психология отношения к природе М.: Смысл, 2000. 456 с.
- 59.Ясинська А. Психолого-педагогічні умови організації екологічного виховання молодших школярів Рідна школа, 2003. № 3. С. 13–15
- 60.Начальная школа. Все для учителя!». – Архів номерів. – Видавнича група «Основа». – Режим доступу: <http://www.eosnova.ru/journal/12/archive/>
- 61.Ткачук Л.Ф. Від екології довілля – до екології душі [Електронний ресурс] / Доповідь на Всеукраїнській конференції «Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи» – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ecoleague.net/34903999-235.html>